

ציון

העורכים: מיכאל טוך, נדב נאמן, ורד נעם, משה רוסמן

מזכיר המערכת: יחזקאל חובב

שנה פג • ד • תשע"ח

רבעון לחקר תולדות ישראל
החברה ההיסטורית הישראלית • ירושלים

התוכן

421	יורם ארדר: אבלי ציון הקראים בתקופת הגאונים והשיעה: הדומה והשונה בפירוש כתבי הקודש
447	עומר מיכאליס: 'סילקתי את החציצה': גילוי סודות בהגות האסלאמית ועיצובו של 'מורה הנבוכים'
485	ירון הראל: 'כאילו הם דרים ממש בעירם דמשק': המהגרים היהודים מסוריה לארגנטינה והסתמכותם על חכמי קהילות המוצא
	ספרים ודברי ביקורת
519	איריס אידלסון-שיין: שמואל פיינר, עת חדשה: יהודים באירופה במאה השמונה עשרה 1700–1750
525	עמנואל אטקס: David Biale, David Assaf, Benjamin Brown, Uriel Gellman, Samuel C. Heilman, Moshe Rosman, Gadi Sagiv and Marcin Wodziński, <i>Hasidism – A New History</i>
535	יורם בילו: קימי קפלן, עמרם בלוי: עולמו של מנהיג נטורי קרתא
540	נסים ליאון: שרינה חן, 'במהרה בימינו...': תמורות ביחסו של הציבור הדתי-לאומי להר הבית
547	מספרות המחקר
550	ספרים שנתקבלו במערכת
	XXXI תקצירים באנגלית

קימי קפלן, עמרם בלוי: עולמו של מנהיג נטורי קרתא, יד יצחק בן-צבי ומכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, ירושלים תשע"ז, 588 עמ'

במסגרת מיזם של העיתון 'מקור ראשון' לרגל יום העצמאות השבעים למדינת ישראל, 'מתש"ח לתשע"ח', התבקש יהודה משי זהב לכתוב מכתב לדודו, עמרם בלוי, המנהיג הכריזמטי של נטורי קרתא, שנפטר בשנת 1974. מסמך מרתק זה, שהתפרסם כמה חודשים לאחר הופעת הביוגרפיה הנסקרת כאן, מחדד את התובנות שמעלה קימי קפלן מניתוח חייו ועולמו של מנהיג החרדים הקנאים. משי זהב, 'קמב"ץ העדה החרדית' ומנהיג מחתרת קש"ת האלימה בבחורות, הפך את עורו במהלך האינתיפדה הראשונה, ומאז הקים את ארגון זק"א הוא פועל לשילוב חרדים בחברה וזוכה לחיבוק ולאותות הוקרה מן הממסד ונציגיו. וכך מתרץ מסביר משי זהב את המהפך שהוא עבר:

כיום, לאחר 70 שנות מדינה ציונית רחמנא ליצלן, הנני שמח לבשר לך דודי היקר ז"ל, שחששותיך התבררו: יש לנו מדינה יהודית-ציונית נפלאה ומדהימה, המשמשת דוגמה ומופת לכל מדינות העולם. היא פורחת ומשגשגת כמעט בכל תחום: בביטחון, בכלכלה, בחינוך, בבריאות, בקליטת עלייה וגם ביהדות... מי היה מאמין שכעבור 73 שנים מהשואה האיומה, שבה עם ישראל כמעט נכחד רחמנא ליצלן וכמעט לא נשאר זכר מעולם התורה והחסידות, תהיה לנו מדינה יהודית משלנו. מדינת ישראל. מדינה שבה עולם התורה יגיע לשגשוג שלא היה כמוהו בהיסטוריה של עם ישראל... ותתפלא לשמוע מיהו תומך התורה הגדול בעולם: השלטון הציוני. בכל שנה ושנה ממשלת ישראל משקיעה מיליארדי שקלים בעולם התורה.

לסיום הוא מציע: 'אז תנוח, דודי רבי עמרם ז"ל, על משכבך בשלום. כבר לא צריך להילחם. אמנם הדור שלך חשש בצדק מהמדינה הציונית, אך לאחר 70 שנה הוכח שמדינת ישראל, בעזרת השם, היא דווקא זו שמצילה ומגינה על עם ישראל, והיא המקום הבטוח ביותר והטוב ביותר לחיות כיהודי שומר תורה ומצוות!'

האומנם יכול היה עמרם בלוי להיעתר לבקשתו הנלהבת של אחיינו לנוח בשלום על משכבו? משרטוט דמותו בידי קפלן סביר יותר שהבקשה הייתה גורמת לו להתהפך בקברו. בלוי היה אבטיפוס של הקנאי האולטימטיבי. הוא ביצר לעצמו מקום בקוטב המנוגד לאידאולוגיה ולמסגרות המוסדיות של הציונות והקדיש את כל חייו הבוגרים למלחמה בהן. נכונותו לשעבד למאבק זה את כל משאביו ומרצו, לשלם כל מחיר במאמציו להיבדל מהמדינה וממוסדותיה ולהילחם בכל תופעה ופרקטיקה החורגות מדגם החיים החרדי – מניתוחי מתים לחפירות ארכאולוגיות, מרחצה מעורבת בכרכה למשחקי כדורגל ונסיעות בשבת, מגיוס חרדים להפניית ילדי עולים לחינוך ממלכתי – נכונות זו הקנתה לתנועת נטורי קרתא שבראשה עמד הילה ציבורית, מקום בולט בתקשורת ותשומת לב שלטונית הרבה מעבר לכוחה ולמספר חבריה. כטיפוס סמלי, האחר המוחלט של החברה והממסד בתקופת היישוב ובראשית המדינה, בלוי היה ראוי זה מכבר לביוגרפיה מפורטת. הקשיים במציאת מקורות ראשוניים וביכולת להעריכם ולנתחם, לנוכח המעטה הכבד של כתיבה אידאולוגית ורטורית, כנראה גרמו לכך שהביוגרפיה נכתבה רק עתה, למעלה מארבעים שנה לאחר פטירתו של גיבורה. קימי קפלן ראוי לכל שבח על השלמתה למרות קשיים אלה.

[ציון – רבעון לחקר תולדות ישראל, שנה פג (תשע"ח)]

מכתבו של משי זהב מחדד את הדינמיקה הדיאלקטית שביסוד המאבק בין החרדים הקנאים לממסד, המתומצתת בחדות בסיום הספר:

כל סדר יומו האידיאולוגי [של בלוי] נגזר ממה שהתרחש ביישוב... ולאחר מכן במדינת ישראל, ורוב פועלו התרכז בכך. הוא לא היה מסוגל להתעלם מהמפעל הציוני, לחיות לצדו, להיות אדיש לו או להיות שווה נפש כלפיו, ופעל תדיר לבוא עמו במגע, להתחכך ולהתעמת עמו. במובן זה הוא היה חלק בלתי נפרד ממפעל זה... (עמ' 544).

ואם עמרם בלוי, הקנאי האולטימטיבי, הפך בעל כורחו למרכיב בפסיפס המגוון של החברה במדינה הציונית, קל וחומר חסידי, שהיו פחות נחשבים ממנו. קשה להגזים בכוחה של המדינה הריבונית להכיל בסופו של דבר אפילו את אלה שהתייחסו אליה כגרועה ממכונת השמד הנאצית. האם הכינוי 'קמב"ץ' העדה החרדית, שמשו זהב התהדר בו לפני המהפך שעבר, אינו מעיד על אימוץ לא-מכוון של האתוס והשפה הצה"ליים? ואם כן, האין דמעות הגאווה שהזיל הקמב"ץ לשעבר כאשר בניו התגייסו, האחד לצנחנים והאחר לגולני, מבטאות את השלמתו ההגיונית של תהליך הכלה זה במקרה שלו?

קפלן מראה יפה את חוסר התוחלת שבניסיון להיבדל כליל מן המדינה בלי להגר ממנה (בלוי שקל את האפשרות להגר מפעם לפעם, אך בהיעדר דרכון לא עלה בידו להגשימה). בלוי לא נשא תעודות רשמיות של המדינה, נמנע מלהשתמש בשירותים חיוניים שלה, לא החזיק שטרות כסף וכולים שהנפיקה ולא הכיר בסמכות בתי הדין שלה להעמידו לדין. המחיר האישי והמשפחתי ששילם על שמירתם של עקרונות אלה היה כבד מנשוא. הוא החמיץ את החתונות של שניים מבניו משום ששהה בכלא כשנישאו וסירב לחתום על טופס התחייבות רשמי לצורך חופשה. אף את אשתו הראשונה הינדה, ששכבה על ערש דווי בבית חולים בתל אביב, נמנע מלבקר משום שאסר על עצמו לעזוב את ירושלים אלא לצורכי ציבור. כדי לקחת חלק בהלוויה שלה בהר המנוחות נזקק להתרת נדרים מיוחדת.

ואולם, אפילו הקנאי הקיצוני הזה נאלץ להתפשר על עקרונותיו. כיצד תרם חמש לירות לקרן הבניין של ישיבת תומכי תמימים בכפר חב"ד אם לא נגע בכסף ציוני (עמ' 264)? וכיצד נסע במכונית, שבה הוא נראה בצילום שעל גבי הכריכה, הנושאת מן הסתם לוחות רישוי של משרד התחבורה הישראלי? מכתב התוכחה של החרדי יצחק ויינשטיין לבלוי לנוכח סירובם של נטורי קרתא להשתתף בבחירות לעירייה מבטא את חוסר התוחלת שבהבדלות: '... בשעה שאתם משתמשים... במים שלהם ודורכים על המדרכות שהם מתקנים... ואינכם שותפים לבחירות יש בכך משום בחירה בעקיפין ברשעים גמורים' (עמ' 447).

קפלן מעריך באופן מפוכח ושקול את תוצאות מאבקו חסר הפשרות של בלוי נגד הממסד והחברה בישראל. מצד אחד, במבחן ההיסטורי נדונו כל פעולותיו לכישלון-לכאורה, משום שלא הצליחו לבלום ולו במעט את התהליכים הסוציו-פוליטיים שכוננו את ההגמוניה הציונית בתקופת היישוב ואת הממלכתיות הציונית לאחר הקמת המדינה. מצד שני, ההפגנות והמחאות האלימות שאותן יזם והנהיג הקנו לו ולתנועתו מקום מרכזי בסדר היום ובשיח התקשורתי והפכו אותו לגיבור תרבות, המעורר עניין רב בארץ ואף בעולם. בלוי הבין היטב שדימויים, גם אם אינם משקפים את המציאות, יכולים להשפיע עליה ולשנותה,

וטיפח במכוון את דימויו כיריב נחוש ומסוכן באמצעות פעולות ראוותניות ופרובוקטיביות. הוא היטיב לנצל את הקסם של הקנאות, של 'ההליכה עד הסוף', שגם יריבים (מבית ומחוץ) מעריכים ואף נמשכים אליה בעל כורחם, והפך את נטורי קרתא לחלופה הטהורה להגמוניה הציונית בדמיון הציבורי. פוליטיקאי חילוני מובהק כערי ז'בוטינסקי הציע: 'אם אתה רוצה לדעת לאן הולכת החזית הדתית, קרא את הספרות של נטורי קרתא' (עמ' 437). ואילו הסוציולוג יוחנן פרס קבע: 'החברה בישראל מורכבת למעשה משני קצוות – נטורי קרתא מצד אחד והכנענים מצד שני. כל היתר הם דפוסי ביניים נטולי משמעות היסטורית-חברתית' (עמ' 464; ההדגשה שלי).

מן הביוגרפיה עולה נקודת מפגש מעניינת בין הקטבים המנוגדים של 'יהודים טהורים' ו'ישראלים טהורים' שמציב פרס, היא הילידיות. כבן היישוב הישן שקדם לציונות, בלוי הרבה להשתמש בטיעון הילידי, בעיקר בפניותיו לגורמים בין-לאומיים, וטיעון זה אף שימש לו גשר אל העולם הערבי בכלל ואל הפלסטינים בפרט. בהקשר זה יש משמעות סמלית לעובדה המקרית שעמרם בלוי וחג' אמין אל חוסייני נפטרו באותה יממה; הנחרצות של התנגדותם ליישות הציונית ולריבונות הישראלית הייתה דומה.

דוד בן-גוריון, שכונן את הריבונות הישראלית, ראה בהיצמדות של נטורי קרתא לאדמת העיר והארץ צד של זכות דווקא, אף שראה בהם 'תועים ומוטעים'. בהתנסחות בוטה, קרובה להפתיע לאתוס של בלוי, קבע בן-גוריון: 'אילו כל העם היהודי... היו כמו עמרם בלוי... מתפללים שלוש פעמים ביום ומקיימים תרי"ג מצוות ויושבים בארץ ישראל – גאולת ישראל הייתה שלמה'; ואילו היו כולם כמו אבא הלל סילבר, מנהיג התנועה הרפורמית בארצות הברית, 'הייתה נכרתת תוחלת היהדות' (עמ' 460). מילים כדרבונות, שגם שיקפו את הסנטימנטליות של בן-גוריון כלפי מי שייצגו בעיניו את העולם שממנו בא. 'כיצד זה תוכל להשליך את סבך לכלא, אפילו הוא מיידה כך אבנים', תהה (עמ' 459). בביוגרפיה של בן-גוריון אפיין אותו תום שגב כ'איש שלא השתנה',¹ ודומה שאפיון זה מקרב בין שתי הדמויות הללו, שנתרו עקביות ונאמנות לעצמן במהלך השנים. בניגוד לבלוי ולבן-גוריון, החברה הישראלית השתנתה גם השתנתה, ומכתבו הנלהב של משי זהב שופך אור על שינויים אלה. גם אם הייתה אמביוולנטיות ביחס הציבורי לנטורי קרתא בעשורים המעצבים של המדינה, הרי שהדעה הרווחת בקרב המדינאים ומעצבי דעת הקהל הייתה שמדובר בשרידים של עולם נכחד. כנגד הביטחון והנחישות שהפגין בלוי במופעיו הציבוריים הוא הסגיר לא אחת בדל"ת אמותיו תחושות של תסכול ואכזבה; ואילו העמדה המעורבת של עוינות, התנשאות וסקרנות מצד החברה הרחבה כלפיו ביטאה תחושות של עליונות ושל ביטחון בצדקת הדרך – תחושות שהלכו ונשחקו בחברה בישראל בעשורים האחרונים.

האם תרמו מאבקיו של עמרם בלוי להפיכתה של ישראל למדינה יותר יהודית ויותר דתית? סביר לכאורה להניח כי שינויי עומק אלה התרחשו למרות המלחמות של נטורי קרתא ולא בזכותן, אבל הדינמיקה של התמורות במציאות החברתית מורכבת יותר. אין ספק כי הפעילות המעשית של החרדים בתוך השדה הפוליטי בישראל השפיעה על התמורות האלה הרבה יותר מאשר הפעילות הרדיקלית מחוצה לו. ואולם, החרדים הקנאים ובלוי בראשם הפכו עבור חברי הקהילה החרדית הרחבה למעין מצפן או אבן בוהן, שבאמצעותה שקלו, העריכו והצדיקו את

1 תום שגב, מדינה בכל מחיר: סיפור חייו של דוד בן-גוריון, בן שמן 2018, עמ' 16.

פעולותיהם, תוך שהם מתמודדים עם האפשרות המאיימת שהקנאות תעשה נפשות בקרב בני הדור הצעיר. בסופו של דבר, הנוכחות החרדית בחברה בישראל אכן הופכת ניכרת ומשפיעה יותר, אבל גם המשפיעים אינם נותרים במהלכה כפי שהיו והופכים ישראלים יותר ויותר.² דומה שעל הקהילה החרדית לחשוש במיוחד מן הסנטימנטים הלאומיים המתחזקים בקרב צעיריה – התחזקות שמכתבו הנלהב של משי זהב משקף בחדות, ושהדוד הנערץ, נמען המכתב, היה דוחה מן הסתם בחמת זעם.

הביוגרפיה רחבת היקף ועשירה בפרטים, והקוראים שיצלו אותה יפיקו ממנה תובנות רבות ערך. ניתן ללמוד ממנה, למשל, על עוצמתה של מנהיגות כריזמטית, אך גם על פגיעותה לנוכח המתח השורר בינה לבין ההנהגה הממוסדת. מתח זה הפך למשבר גלוי בעקבות נישואיו של בלוי לגיורת רות בן-דוד (ראו להלן), למרות התנגדות בית הדין של העדה החרדית. הקרע כפה על הזוג גלות קצרה בבני ברק ונישל את בלוי ממעמדו כמנהיג ללא עוררין של נטורי קרתא. קפלן גם מציג יפה את הפער בין האידיאולוגיה המוקצנת והרטוריקה המתלהמת של בלוי בזירה הציבורית לבין הצניעות, ההתחשבות והדאגה לזולת שהקריין ביחסים בין-אישיים. במישור האידיאולוגי והסמלי, בלוי ונטורי קרתא לא בררו באמצעים כדי להכפיש את יריביהם ולפעול נגדם באלימות. ביטוי חריף לכך, מעבר להשוואה המוכרת של הצינונים לנאצים, יש לראות ב'טקסי ההיפוך' שהם קיימו: מצד אחד, הקפדה על מנהגי אבלות לנוכח התבססות השלטון במרחב הציבורי, ומצד אחר, חגיגות בפרהסיה כשהציבור הרחב היה שרוי באבל, למשל עם פטירתו של נשיא המדינה הראשון, חיים וייצמן.

בלוי לא היסס לייחס ליצר הרע את העובדה שהוא מתקשה לעיתים לשנוא את מי שאינם מסכימים עם דרכו. עם זאת, למרות סיפורי הזוועה על התעללות של נציגי המשטר בבלוי (שצידם השני הוא מיתוס הגבורה וההקרבה שלו), מפתיע לגלות את ההערכה ההדדית ואת יחסי הקרבה שהתפתחו בין השוטרים, הסוהרים ונציגי מערכת המשפט לבין הקנאי, שמצא עצמו שוב ושוב בין כותלי הכלא. שני הצדדים המנוגדים הללו באישיותו של בלוי, הקנאות חסרת המעצורים מכאן והרגישות לזולת מכאן, עלו מממצאי 'מבחן רורשאך' – מבחן ההשלכה שהוא עבר בכלא, המאפשר הצצה נדירה (אם כי בעלת תוקף מפוקפק...) אל עולמו הפנימי. הסכמתו של בלוי לשתף פעולה בעניין זה מפתיעה, והיא גם מעידה על יחסי הקרבה והאמון שנרקמו בינו לבין נציגי השלטון. מידע אישי מסוג זה נדיר בספר וחסרונו בולט במיוחד לגבי ילדותו ונערותו של בלוי. המקורות על אודותיו בתקופות אלה, שבהן עוצבה אישיותו, לקוניים וכוללניים, ואין בהם כדי ללמד מדוע דווקא הוא הפך למייצג האייקוני של החרדיות הקנאית.

עבודת המחקר שקדמה לכתבת הספר עצומה בהיקפה והצריכה הקפדה מתודולוגית והפעלת שיקול דעת רב. קימי קפלן עמד במשימה זו בכבוד, ופרקי חייו של בלוי, הנפרסים בפרקי הספר באופן כרונולוגי, מוצגים באופן שיטתי ונקראים בשטף ובעניין, למרות גודש הפרטים. ההקדמה העוסקת בפונדמנטליזם, בחרדיות ובקנאות מעניקה הקשר עיוני והיסטורי רחב לדיוקן האישי,

2 עמנואל סיון וקימי קפלן, חרדים ישראלים: השתלבות בלא טמיעה?, תל-אביב תשס"ד.

המשולב בצדק בדיוקן הקולקטיבי של נטורי קרתא. פרק הסיכום מעריך באופן מפוכח את זכרו ואת מורשתו של בלוי במבחן הזמן.

קפלן מתגלה כהיסטוריון זהיר ושקול, המדייק בפרטים ונזהר מהפרחת השערות שאינן בדוקות. הספר כאמור קריא מאוד, ועם זאת ניתן היה להדק את העלילה, למשל על ידי הפחתה במספר המכתבים והמסמכים העוסקים בפכים קטנים המוצגים בספר. הריסון העצמי של המחבר ניכר בפרק העוסק בפרשת נישואיו של בלוי לגיורת רות בן-דוד. אף שהוא מציג את הפרטים העסיסיים של הדרמה התברתית הזאת, הוא נזהר מלהציע הסברים לשאלה 'מדוע עמרם לא חזר בו, ויתר או נסוג בשום שלב?' (עמ' 432), מן הסתם משום שהסברים אלה נוגעים בעולמו הפנימי של בלוי ובמבנה אישיותו ויש בהם בהכרח ממד ספקולטיבי. לדעתי, ניתן היה להעז כאן יותר. המאבק האישי ורווי היצרים שליבה את הפרשה עולה, למשל, מן העובדה שהמתנגד התקיף ביותר לנישואים בבית הדין של העדה החרדית היה לא אחר מאשר דוד יונגרייז – מי שביקש בעצמו להשתדך עם הגיורת המפורסמת.

המחלוקת סביב הנישואים, שהביכה מאוד את החרדים והבליטה את המתחים בין נטורי קרתא לעדה החרדית ולחסידות סאטמר, עוררה עניין עצום בחברה הרחבה. כותבים חילונים כלוי יצחק הירושלמי וחיים חפר, שהפגינו אמפתיה לזוג הנרדף, מיהרו למסגר את הפרשה במונחים לא-מתאימים-תרבותית של אהבה רומנטית. אמנם בן-דוד הייתה צעירה יחסית ונאה, אך סביר לשער כי בלוי נמשך בעיקר להילה של הגבורה ושל ההקרבה העצמית שנקשרה לסיפור חייה של הגיורת, ובמיוחד למעורבותה בפרשת יוסל'ה שוחמכר. מן הסתם ראה בה מישהי בצלמו ובדמותו מבחינת הנחישות והנחרצות, אם כי רקעה התרבותי השונה, אופייה המוחצן ונסיעותיה הרבות בעולם הקשו על חייהם המשותפים. למרות הקשיים, השניים לא ניחמו על שבאו בברית הנישואים, לפחות בפומבי, אף שבסביבה הקרובה להם הסכימו הכול כי 'הגיורת הייתה תאוונה'. באופן שקול וזהיר, כדרכו, קפלן מעלה ספקות ביחס לאמינותם של כמה מן הפרטים ההרואיים בחיי בן-דוד, כמו טענתה שלחמה ברוזיסטנס במלחמת העולם השנייה.

לסיום, הביוגרפיה המקיפה, השיטתית והבהירה של עמרם בלוי שהעניק לנו קימי קפלן היא דבר בעיתו. הספר שופך אור על דמות שהפכה למושג, ייצוג אייקוני של החרדיות הקנאית והבלתי מתפשרת, ועל עולמה החברתי והתרבותי. גם אם החברה והממסד בישראל ידעו להתמודד ללא קשיים ניכרים עם האתגרים שבלוי הציב בפניהם, הרי שהתוצאות המכוונות והבלתי מכוונות של מלחמתו עדיין מהדהדות ומשפיעות, שנות דור ויותר אחרי הסתלקותו. לאור המפגשים המפתיעים של בלוי עם יהודה מאגנס מ'ברית שלום' בתחילת דרכו (עמ' 209) ועם אלי אביכור מ'הפנתרים השחורים' בסופה (עמ' 494), אפשר להשתעשע במחשבה כיצד היו מפגשים אלה משפיעים על שדות הכוח בחברה ובמדינה אילו הבשילו לבריתות פוליטיות של ממש. זו כמובן אפשרות היפותטית גרידא, משום שבריתות כאלה היו מחייבות את בלוי להתפשר על עקרונותיו, ואת זה – בניגוד לאחיינו משי זהב – הוא לא היה מסוגל לעשות.

יורם בילו

CONTENTS

- 421 Yoram Erder: The Karaites in the Gaonic Period and the Shī'a: Influences in Scriptural Interpretation
- 447 Omer Michaelis: Disclosure of 'Secrets' in Islamic Thought and the Shaping of the *Guide for the Perplexed*
- 485 Yaron Harel: 'It's as Though They're Really Still Living in Their City, Damascus': Jewish Emigrants from Syria to Argentina and Their Reliance on Rabbis of Their Origin Communities
- Books and Reviews
- 519 Iris Idelson-Shein: Shmuel Feiner, *A New Age: Eighteen-Century European Jewry 1700–1750*
- 525 Immanuel Etkes: David Biale, David Assaf, Benjamin Brown, Uriel Gellman, Samuel C. Heilman, Moshe Rosman, Gadi Sagiv and Marcin Wodziński, *Hasidism – A New History*
- 535 Yoram Bilu: Kimmy Caplan, *Amram Blau: The World of Neturei Karta's Leader*
- 540 Nissim Leon: Sarina Chen, *'Speedily in Our Days...': The Temple Mount Activists and Nationalist-Religious Society in Israel*
- 547 Research
- 550 Books Received
- XXXI Summaries

ZION

Editors:

NADAV NA'AMAN, VERED NOAM, MOSHE ROSMAN, MICHAEL TOCH

Editorial Secretary:

YEHEZKEL HOVAV

VOLUME LXXXIII • 4 • 2018

A QUARTERLY FOR RESEARCH IN JEWISH HISTORY
THE HISTORICAL SOCIETY OF ISRAEL • JERUSALEM